

Kirjasuomen saneen loppuäänteiden yleisyystilastoa*

Saadakseni selville, paljonko suomen kielessä on konsonanttiloppuisia ja paljonko vokaaliloppuisia saneita, mikä on kaikkien loppuäänteiden yleisyysjärjestys ja edelleen mikä useusuhde vallitsee toisaalta eri vokaalien, toisaalta eri konsonanttien käytön välillä, olen valinnut kymmenen suomalaisen kirjailijan tuotannosta yhden sivun kustakin ja suorittanut laskelmani näiltä sivuilta yhteenlaskettujen loppuäänteiden perusteella. Erikseen olen pitänyt silmällä vielä pitkien vo-

kaalien ja diftongien, samoin myös etu- ja takavokaalien esiintymissuhdetta. Saneista olen kuitenkin jättänyt huomioon ottamatta sekä suomalaiset että vierasperäiset erisnimet. Jäännöslopukkeeseen päättyvistä saneista olen muodostanut oman erikoisryhmän, mutta vokaali- ja konsonanttiloppuisien saneiden tilastossa tähän ryhmään kuuluvat saneet on laskettu konsonanttiloppuisien joukkoon. Jäännöslopukkeen olen ottanut huomioon silloinkin, kun tähän päättyvää sanaa

* Helsingin yliopistossa suomen kielen arvosanaa varten syksyllä 1958 kirjoitettu harjoitusaine.

Kirjailijat	Vokaalit	Konsonantit			<i>a</i>	<i>e</i>	<i>i</i>	<i>o</i>	<i>u</i>	<i>y</i>	<i>ä</i>	<i>ö</i>	<i>l</i>	<i>n</i>	<i>r</i>	<i>s</i>	<i>t</i>	Jäännös- loppuke
		Diffongit	Pitkät vokaalit															
Aho	143	94	9	10	61	12	34	3	1	1	31		56	3	26	9		
Kallas	185	153	18	9	68	5	58	2	6	1	43	2	109	8	10	26		
Kivi	108	91	7	3	44		38	1	1		24	1	65	2	6	17		
Kojo	109	77	5	8	43	8	24	6	2	1	25		49	6	17	5		
Lehtonen	130	80	3	11	69	13	7	3	5		32	1	50	4	23	3		
Pakkala	106	103	6	3	56	6	25	1	3	2	13		65	3	28	7		
Pekkanen	171	165	11	6	62	7	50	1	3		48		99	7	42	17		
Sillanpää	103	92	6	20	45	13	15	5	3	1	19	2	71	1	1	9	10	
Valtari	125	122	7		49	5	43	5			22	1	81	1	4	22	14	
Vilkuna	152	133	3	25	64	14	27	8	7	2	30		97	7	16	13		
	1332	1110	75	95	561	83	321	35	31	8	287	6	1	742	2	45	199	121

välittömästi seuraa vokaalialkuinen sana, kuten esim. tapauksissa *anna'* *olla*, *pihalle'* *antava ikkuna* ja *katua'* *omia syntejään*. Absoluuttiseen loppuun joutuneet jäännösloppukkeet olen kuitenkin jättänyt laskematta ja katsonut tällöin saneet vokaaliloppuisiksi.

Näiden kymmenen sivun yhteinen sanemäärä oli 2442. Niistä oli vokaaliloppuisia 1332 ja konsonanttiloppuisia 1110. Tämä merkitsee loppuäänteiden heikkoa vokaalivaltaisuutta. Vokaaleja on 54,5 % ja konsonantteja 45,5 %. Vokaaleista esiintyvät saneenloppuisina kaikki kahdeksan, sen sijaan konsonanteista vain dentaalit *l*, *n*, *r*, *s* ja *t*, joita voidaan pitää kaikista konsonanteista helpoimmin äännettävinä. Tämä seikka viittaa suomen kielelle ominaiseen tapaan karttaa kaikkia vaikeääntöisiä foneemeja (ks. Hakulinen, SKRK I, s. 17). Vaikka ensin osa saneen loppuäänteistä onkin vokaaleja, on yleisin kaikista loppuäänteistä silti konsonantti, nim. *n*, jota on lähes kolmas osa koko äännemäärästä, tarkemmin sanoen 30,4 %. *n*:ää seuraa yleisyysjärjestyksessä *a* (23,0 %) ja *a*:ta *i* (13,1 %) suunnilleen yhtä suurien välimatko-

jen päässä toisistaan. Tämän jälkeen on ero järjestyksessä vierekkäisten äänteiden välillä suhteellisen vähäinen, enintään 3 %. Loppuäänteiden yleisyysjärjestys, absoluuttiset luvut ja prosenttiluvut ovat seuraavat:

<i>n</i>	742	(30,4 %)
<i>a</i>	561	(23,0 %)
<i>i</i>	321	(13,1 %)
<i>ä</i>	287	(11,8 %)
<i>t</i>	199	(8,1 %)
jäännösloppuke	121	(5,0 %)
<i>e</i>	83	(3,4 %)
<i>s</i>	45	(1,8 %)
<i>o</i>	35	(1,4 %)
<i>u</i>	31	(1,3 %)
<i>y</i>	8	(0,3 %)
<i>ö</i>	6	(0,2 %)
<i>r</i>	2	(0,1 %)
<i>l</i>	1	(0,0 %)

Ikäänkuin rungon koko loppuäänesarjaan muodostavat siis *n* ja *a*, joita on yhteensä kaikista äänteistä yli 50 %, mutta varsin yleisiä ovat myös *i*, *ä* ja *t*. Huomattavan sijan saavuttaa myös jäännösloppukkeen ryhmä. Kaikista äänteistä sitä on 5 %. Muut den-

taalikonsonanteista *n*:ää lukuunottamatta sijoittuvat siten, että ainoastaan *t* ja *s* katkaisevat yhtenäisen vokaalien sarjan, kun taas *r* ja *l* kaikista äänneistä harvinaisimpina sijoittuvat loppuun. Hyvin harvinaisia loppuäänneitä ovat vokaaleista *y* ja *ö* sekä konsonanteista *r* ja *l*, joita kaikkia on vähemmän kuin puoli prosenttia.

Eri äänneiden absoluuttiset luvut on jo mainittu. Vertaillaessa vielä erikseen vokaaleja ja konsonantteja riittää sen vuoksi pelkästään prosenttilukujen mainitseminen. Vokaaleista yleisin on *a*, jonka osuus 42,1 % lähentelee puolta koko vokaalimäärästä. Melko pitkän välimatkan päässä seuraavat sitten keskenään suhteellisen tasaveroisina *i* (24,1 %) ja *ä* (21,5 %). Huomattavan pitkä välimatka on sen sijaan seuraavaan vokaaliin *e*:hen, jota on vain 6,2 %. Muista vokaaleista ovat toisaalta *o*:n ja *u*:n, toisaalta *y*:n ja *ö*:n prosenttiluvut melkein yhtäsuuret. *o*:ta on 2,6 % ja *u*:ta 2,3 %, *y*:tä 0,6 % ja *ö*:tä 0,5 %. Vokaalien yleisyysjärjestys on siis seuraava: *a*, *i*, *ä*, *e*, *o*, *u*, *y* ja *ö*. Jos vertaamme tätä järjestystä suomen kielen kaikkien vokaalien yleisyysjärjestykseen, emmekä siis ainoastaan loppuvokaalien (ks. Hakulinen, SKRK, s. I 14), on mielenkiintoista todeta, että eroa järjestyksessä on ainoastaan kolmen vokaalin kohdalla. Suurimman poikkeuksen tekee *ä*, joka kaikista vokaaleista on kuudennella sijalla, mutta loppuvokaalitalastossa pääsee kolmanneksi. Sitä vastoin *a* ja *i* ovat näissä tilastoissa ainoastaan vaihtaneet paikkojaan. Yleisin kaikista suomen kielen vokaaleista on *i*; toisella sijalla on *a*, mutta loppuvokaalien kohdalla siis tilanne on päinvastainen.

Kun otamme huomioon pelkästään konsonantit, tulee yleisimmän loppuäänneen *n*:n prosenttiluvuksi

66,8. Toisin sanoen *n*:ää käytetään kaksi kertaa enemmän kuin yhteensä kaikkia muita loppukonsonantteja, joihin myös jäännöslopukkeet on laskeettu. Toiselle sijalle tulee *t*, jota on 17,9 %. Yleisyysjärjestyksessä jo kolmannelle sijalle tulevat jäännöslopukkeelliset saneet. Näitä on 10,9 %. Tästä määrästä suurin osa on tapauksia, joissa jäännöslopukkeellista sanetta seuraa välittömästi konsonanttialkuinen sane, kun taas tapauksia, joissa seuraava sane on vokaalialkuinen, on vain 1,6 %. *s*:ää, joka on järjestyksessä neljäs, on ainoastaan 4,1 %. Vielä vähälukuisempia ovat *r* ja *l* -loppuiset saneet. *r*:ää on 0,2 % ja *l*:ää, jota oli ainoastaan yksi kappale, 0,1 %. Loppukonsonanttien yleisyysjärjestys on siis seuraava: *n*, *t*, jäännöslopuke, *s*, *r* ja *l*.

Vielä on syytä tarkastaa erikseen saneenloppuisten etu- ja takavokaalien esiintymissuhdetta. Vaikka takavokaaleista *o*:ta ja *u*:ta on jokseenkin vähän, kohoaa suhde etuvokaaliin loppuviin saneisiin *a*:n runsauden ansiosta melkoisen tasapainoiseksi. Takavokaaliin päättyviä saneita on 47,1 %, etuvokaaliin päättyviä taas 52,9 %. Vertauksen vuoksi mainittakoon, että saneen kaikki vokaalit huomioon otettuina tämä suhde on 43 : 57 (Hakulinen, SKRK I, s. 14). Diftongien ja pitkien vokaalien kohdalla saattaa useussuhde sen sijaan jossakin määrin vaihdella tekstin laadun mukaan. Erittäinkin vaikuttaa tuloksiin se, missä määrin tekstissä esiintyy preesensin tai imperfektin yksikön kolmannen persoonan muotoja. Sellaiset preesensin yksikön 3. pers:n muodot, joissa päätteenä on vokaalinpidennys, kuten esim. *laulaa*, *kutsuu*, *katsoo*, kartuttavat tietenkin pitkien vokaalien määrää. Diftongit saavat taas lisäkasvua etupäässä sellaisista yks. 3. pers:n imperfektimuodoista kuin *kut-*

sui, katsoi, valvoi, seisoi jne. Laskelmiini käyttämistäni sivuista oli noin $1\frac{1}{2}$ preesensin yksikön 3. persoonassa ja loput $8\frac{1}{2}$ sivua imperfektissä kerrottua. Tällöin pitkien vokaalien ja diftongien absoluuttisiksi luvuiksi muodostuivat 95 ja 75. Yhteensä näitä kaikista loppuvokaaleista on 12,8%. Toisin sanoen näiden suhde lyhyeen loppuvokaaliin päättyviin saneisiin on suunnilleen 13:87. Mainittakoon, että tämä suhde kaikki vokaalit huomioon otettuina on 23:77 (Hakulinen, SKRK I, s. 14). Kaikista saneen loppuvokaaleista diftongeja on 5,6 % ja pitkiä vokaaleja 7,1 %.

Laskelmani olen suorittanut seuraavista teoksista ottamieni sivujen perusteella: Aho, Juhani: Panu. Koo-

tut teokset VII, s. 31, Porvoo 1952. | Kallas, Aino: Sudenmorsian. Valitut teokset, s. 285. Helsinki 1955. | Kivi, Aleksis: Seitsemän veljestä. Kootut teokset I, s. 273. Helsinki 1949. | Kojo, Viljo: Virta välkkyy, s. 23. Helsinki 1944. | Lehtonen, Joel: Putkinotko. Kootut teokset VII, s. 207. Helsinki 1935. | Pakkala, Teuvo: Vaaralla. Kootut teokset I, s. 255. Helsinki 1921. | Pekkanen, Toivo: Jumalan myllyt. Kootut teokset III, s. 173. Porvoo 1958. | Sillanpää, F. E.: Äitevainaani rukki. Kootut teokset V, s. 11. Helsinki 1932. | Valtari, Mika: Kuun maisema, s. 113. Porvoo 1953. | Vilkuna, Kyösti: Miekka ja sana. Valitut teokset, s. 243. Porvoo 1953.

ANNIKKI SALMELIN